

I SKRIVENDE STUND

Praktiske aktiviteter i arbeidet
med lese- og skrivestrategier

Nasjonalt senter for skriveopplæring og skriveforskning

INNHOOLD:

1. Før skriving og lesing:

Tenke med papir og blyant

side 4

*Miniskriving. Startsetninger. Skrivestopp. Et dikt fra et dikt. Kjølleskapspoesi.
Tøysefortellinger. Ordslange. Stafett.*

Skrive for å utforske, reflektere og beskrive

side 9

Tankekart. VØSL-skjema. Quiz i grupper. Hvem skal ut? Fleip eller fakta. Førlesingsloop.

2. Under skriving og lesing:

Skrive for å finne fokus

side 15

Spørreord. Ta sjansen! Les og si/skriv noe

3. Etter lesing og som utgangspunkt for skriving:

Leke med fakta og rydde i tankene

side 17

*Rødt kort/straffekort. Snorkort. Løp. Veggspill. Stafett. Finn ordet. Øvebok/
to-kolonnenotat. Inn i ringen. Strukturert tankekart. Styrkenotat og spoletekst.
Venndiagram. Friformkart. Finn noen som ... Boksskjema. Læringslogg.*

Etterord

side 28

Referanser

side 31

Skriventeret

I SKRIVENDE STUND

– Praktiske aktiviteter i arbeidet
med lese- og skrivestrategier

Tonje Lien Smedbråten
Trygve Kvithyld

Nasjonalt senter for
skriveopplæring og skriveforskning
© 2011

ISBN 978-82-93194-00-2 (trykt)
ISBN 978-82-93194-01-9 (pdf)

Layout: Tibe T reklamebyrå
Illustrasjoner: Ståle Gerhardsen

Forord

Kunnskapsløftet (K06) fokuserer på fem grunnleggende ferdigheter; å lese, å skrive, å uttrykke seg muntlig, å regne og å kunne bruke digitale verktøy. Dette heftet vil konsentrere seg om strategier for å utvikle de språklige ferdighetene, men med spesiell oppmerksomhet rettet mot skriving. Å lese, å skrive og å uttrykke seg muntlig er imidlertid prosesser som går hånd i hånd i en læringsprosess, og det er vanskelig å forestille seg den ene uten de andre.

Heftet er ment å gi læreren et repertoar av varierte undervisningsaktiviteter og -opplegg som kan tilpasses ulike fag og situasjoner der det jobbes med de språklige ferdighetene. I tillegg er det ment å kunne tilpasses de ulike elevene vi har i klassen, fordi elevene har behov for ulik form for støtte og veiledning når de skal utvikle seg som skrivere.

Variert undervisning skaper motivasjon og er også et viktig verktøy i forhold til tilpasset opplæring. Her finnes aktiviteter som, forhåpentligvis, vil gjøre elevene motiverte og gi dem lyst til å lære. Heftet er ment som et brukshefte der man skal kunne finne gode læringsstrategier som man kan bruke som de er, eller til inspirasjon for egne ideer.

Heftet inneholder oppgaver som kan skape skriveglede og det er også forslag til stillaser eller rammer for skriveoppgaver som vil hjelpe elever som har redsel for «det store hvite arket» å komme i gang med skriving. I tillegg er det mange aktiviteter i forhold til hvordan man kan lære seg fagstoff gjennom varierte lese- og skrivestrategier.

Vi har delt øvelsene inn i tre grupper; det man gjør før, under og etter arbeidet med en tekst. Strategiene skal kunne brukes i alle fag, og er spesielt egnet til arbeidet med fagtekster. Det er viktig at lærer modellerer og viser hvordan strategiene skal brukes, før elevene tar dem i bruk selv. Variasjon i valg av læringsstrategi er viktig, men samtidig bør hver strategi brukes flere ganger. På sikt kan elevene også velge strategier selv. Gjennom systematisk arbeid med læringsstrategier, arbeider man også systematisk med forståelse i faget. Derfor bør man arbeide med lesing og skriving i alle fag hver dag.

Til slutt i heftet finner du et etterord som setter tipsene inn i en skrivefaglig sammenheng. Etterordet vil også være til god hjelp i arbeidet med lesing, skriving og muntlighet som grunnleggende ferdigheter i alle fag.

Lykke til!

Trondheim, 20.10.2011
Tonje Lien Smedbråten

Før skrivning og lesing
Tenke med papir og blyant

Tenkeskriving er en uformell, utforskende form for skriving der hovedformålet er å reflektere, få ideer, arbeide seg gjennom et fagstoff osv. Det som er felles for alle disse tekstene er at man bruker skrivinga som et tenkeredskap der skriveprosessen er et mål i seg selv, og ikke sluttproduktet. I tillegg er det et viktig trekk med disse tekstene at de ikke er rettet mot andre lesere enn skriveren selv. Det handler om å gi rom for nye tanker og ideer, refleksjon og kreativitet, skaffe seg oversikt og sortere tanker, formulere seg gjennom ideer, uten å ta større hensyn til en mottaker. Poenget er at skriveren skal slippe å tenke på sjangerkrav, rettskriving og form, men kun konsentrere seg om innholdet og refleksjonen.

Selv om denne formen for skriving ikke har en mottaker i utgangspunktet, kan man ofte få mer ut av denne formen for skriving hvis teksten ikke stopper hos skriveren, men blir brukt videre, for eksempel gjennom at den blir lest opp til to-tre medelever. Da får skriveren «lyttere til egne tanker» og samtidig innblikk i tankene til medelevene.

Felles for oppgavene som er foreslått under er at de kan gjøres som en integrert del av undervisnings-situasjonen, de trenger ikke å ta så mye tid, de knytter sammen arbeid med skriving og arbeid med fag, og de kan brukes både som forberedelse til skriving og til lesing.

Skrive seg inn på et tema

En god strategi for å mobilisere elevenes forkunnskaper og forberede dem på et bestemt tema er å få dem til å skrive seg inn i temaet for undervisninga. Skriveoppgaven kan for eksempel formuleres slik: «Skriv alt du kan komme på om ...» eller «Skriv alt du vet/tror du vet, og alt du vil vite om ...» Hvis temaet for undervisninga er islam, kan en for eksempel be elevene skrive ned alt det de vet om denne religionen på 3–5 minutter. Dette er en type tekst som egner seg godt for å dele først med en til to medelever, og deretter velge ut noe som kan deles med hele gruppa. På denne måten blir tenkeskrivinga både en måte å arbeide seg inn i et tema på, samtidig som det danner grunnlag for muntlig aktivitet i klassen.

Oppsummerende skriving

En innledende skriveoppgave kan godt kombineres med oppsummerende skriving, der man for eksempel ber elevene om å svare på følgende: «Hva har du lagt spesielt merke til?» eller «Hvilke tanker gjør du deg om...?» eller «Er det noe du ikke forstår?» Med en slik skriveoppgave blir elevene tvunget til å reflektere rundt hva de sitter igjen med etter endt undervisningsøkt, og de kan også skaffe seg gode notater til senere bruk.

Skriv i vei!

Mange lærere opplever at elever har skrivesperre. Som lærer må du finne ut hva det er som gjør at eleven ikke kommer i gang med skrivinga. Skyldes det «startvansker», manglende ferdigheter eller trenger eleven tydeligere rammer for skrivinga? Skrivesperre kan skyldes at den kritiske sansen blir koblet inn for tidlig og at skriveren blir for opptatt av rettskriving. Elevene må få kjennskap til at en ikke har fokus på rettskriving i den kreative fasen.

For å bli en god skriver må man skrive og derfor bør noen minutter hver skoletime settes av til skriving. Ved å leke med ord og danne nye, ukjente kombinasjoner vil man kunne glede seg over språket og skrivingen. Gjennom ulike skriveøvelser øver elevene opp evnen til å forestille seg, noe som er svært viktig i arbeidet med skjønnlitterære tekster. Som lærer kan du velge å bruke disse skriveøvelsene kun som en variasjonsaktivitet, eller de kan brukes som en oppstartsaktivitet for å komme i gang med et større skrivearbeid.

Skrive til et bilde eller tegning

Beskriv personen du ser på bildet/tegningen.

- Beskriv omgivelsene.
- Hva tenker personen?
- Hvor skal personen?
- Hvor har personen vært?
- Hva gjorde personen i går?

Her kan det også trekkes inn mulige konflikter og vendepunkt.

Miniskriving ut fra fagtekst

Mange elever synes det er tungt å arbeide med fagstoff, og ikke minst skulle ta stilling til og reflektere rundt innholdet. Da kan en kort skriveoppgave med utgangspunkt i et kapittel i ei lærebok eller eventuelt en avisartikkel være til god hjelp. Denne oppgaven kan for eksempel formuleres slik: «*Ta utgangspunkt i noe i teksten som du synes er viktig, interessant, merkelig, provoserende, noe du er skeptisk til, noe du ikke forstår, osv.*», eller «*Jeg synes dette er ... fordi ...*». Med en slik formulering må elevene velge ut og grunngi sitt valg, noe som åpner for refleksjon, spørsmål og undring. Dette er en oppgave som både handler om å skrive for å lære, samtidig som det kan være en forberedelse til fagtekstskrivning.

Startsetninger som utgangspunkt for skriving

Lærer kan sette i gang skrivingen ved å få elevene til å skrive en eller flere setninger som beskriver et sted, en person, en gjenstand, konflikt osv. Disse setningene er et godt utgangspunkt for å planlegge videre skriving. Elevene bør få noen minutter på hvert punkt før lærer introduserer neste punkt. Elevenes tekster kan deles i klassen. På den måten får elevene mange tips til videre skriving.

«Skrivestopp» ved lesing av felles skjønnlitterær bok

Lærer stopper opp høytlesningen og får elevene til å skrive hva de tror skjer videre. Elevene får dele det de tror kommer til å skje, før lærer leser videre i boka. Ved en slik skriving kan lærer ha ulike fokusområder (handling, beskrivelse, konflikt, ordvalg, tekstbinding e.l.).

Skape et dikt fra et dikt

En praktisk aktivitet for å komme i gang med dikt-skaping og skape skriveglede.

- Velg et dikt og klipp fra hverandre ordene.
- Putt lappene i en konvolutt.
- Gi elevene konvolutten og instruksjonen om at de skal lage et dikt.
- Ikke si at du har klipt opp et dikt.
- Elevene kan ta bort opp til fem ord, og legge til småord hvis de trenger det.

Etterpå viser du fram originaldiktet og skaper en samtale der dere for eksempel kan sammenligne de to diktene tematisk.

Kjøleskapspoesi

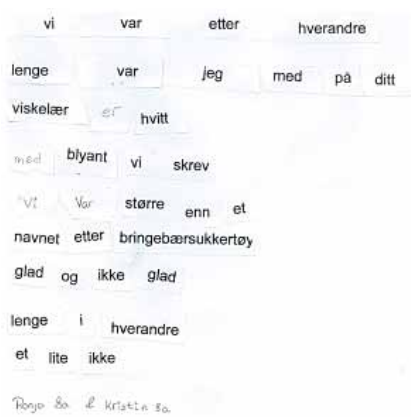
Kjøleskapspoesi er små magneter med ord på. Gi elevene en neve med slike magneter og få dem til å skape dikt eller setninger ut i fra ordene de har fått.

*lenge etter at vi
var glad i hverandre
og lenge etter*

*at vi ikke var glad
i hverandre skrev jeg
navnet ditt med blyant*

*på et hvitt lite viskelær
ikke større enn et
bringebørsukkertøy*

Jan Erik Vold

Tøysefortellinger

Få elevene til å skrive forskjellige ord på lapper. Hvis det er ønskelig, kan du spesifisere at de kun skal skrive substantiv eller verb, eller kun ord som handler om sommer osv. Det finnes mange varianter av denne aktiviteten.

- La elevene sitte i grupper. Førstemann trekker et ord og begynner å skape en muntlig fortelling der ordet inngår. Etter en stund sier lederen stopp, og fortellingen går videre til nestemann, som må trekke et nytt ord, fortsette på fortellingen og få med det nye ordet osv.
- Elevene trekker noen lapper hver og skal skrive fortellinger der ordene inngår. Eller de kan skape en muntlig fortelling der og da.
- Oppgavene kan utvides med at du spesifiserer sjanger – kriminalfortelling, kjærlighetshistorie, opera ...

Ordslange

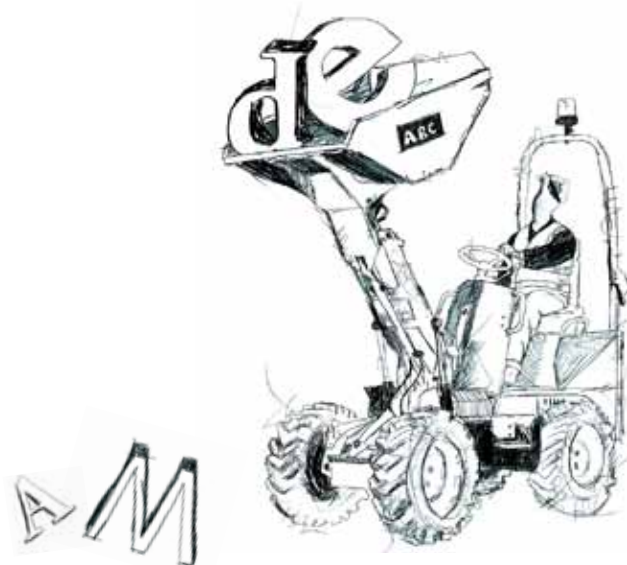
Begynn med et ord. Nestemann tar ordet og legger til et ord til for å skape et sammensatt ord, nestemann tar siste del av det sammensatte ordet og lager et nytt ord. Hold på så lenge dere klarer, hvor lang blir slangen? Ordene kan brukes videre til en fortelling eller lignende, eller aktiviteten kan kun være en lek med ord som øver samskriving.

Skrivestafett

- Lag en felles start.
- Elevene skriver fortsettelsen på et ark.
- Når leder gir signal, sender de arket videre og en ny elev fortsetter på fortellingen.
- Når signalet nå kommer, skal eleven brette arket slik at kun det hun har skrevet vil synes når hun sender arket videre.
- Ved nytt signal, brettes det unna det forrige elev skrev, slik at det hele tiden kun er det den siste eleven skrev som synes.
- Gi signal når avslutningen av fortellingen skal skrives og les opp tekstene i klassen til slutt.

Person, sted, ting

Skap noen figurer, gjerne i samarbeid med elevene, som kan være hovedpersoner i en fortelling. Du avgjør selv hvor spesifikke beskrivelsene skal være. Du kan også bruke bilder. Gi elevene beskrivelsene/bildene og be dem om å velge ut en figur. Elevene skriver så en skildring av figuren. Gjør det samme med noen steder der fortellingen kan utspille seg. Plukk med deg en hel haug med gjenstander, det kan være alt mulig – fra en hårspenne til et nøkkelknippe til en ost. Gi hver person en gjenstand som de skal flette inn i fortellinga si. Denne øvelsen kan varieres med at elevene får person, sted og ting fra starten av, eller at du spesifiserer at tingen for eksempel skal være mordvåpenet i en fortelling. Aktiviteten kan gjerne brukes som oppstart til en lengre økt med kreativ skrivning.

Skrive for å utforske, reflektere og beskrive

Læringsstrategier kan brukes før et tema for å sette i gang tankeprosessene, de kan brukes underveis for å beskrive og utforske og de kan brukes i etterkant for å organisere, huske og bearbeide ny kunnskap.

Tankekart

Tankekart er en velkjent læringsstrategi som ofte brukes ved introduksjon til et nytt tema eller en skriveoppgave. Det ustrukturerte tankekartet fungerer som en brainstorming der hodet tømmes for alle ideer og tanker. Her er det ingen spesielle krav til struktur eller oppbygging. Det strukturerte tankekartet organiserer stoffet slik at elementer som hører sammen plasseres i samme boble eller boks. Disse boblene kan igjen ha underkategorier for tema som hører inn under hovedboblene. Dette skaper en ryddig og god oversikt over temaet. Tankekartet er visuelt og hjelper spesielt visuelle elever til å organisere og huske fagstoff (jf. teorier om ulike læringsstiler).

VØSL-skjema

Dette er en notatteknikk som setter fokus på hva elevene vet, hva de ønsker å lære, og hva de har lært når læringsaktiviteten er ferdig.

- Elevene lager fire kolonner på et ark.
- Kolonne 1 er «Jeg vet», kolonne 2 «Jeg ønsker å lære», kolonne 3 «Slik vil jeg lære» og kolonne fire «Jeg har lært».
- Elevene snakker om hva de vet fra før og fyller inn i kolonne 1.
- Elevene finner ut hva de vil lære og fyller inn i kolonne 2.
- Elevene finner ut hvordan de vil lære og hvor de kan finne svar, og fyller inn i kolonne 3.
- Etter lesing/læringsaktivitet fyller elevene inn hva de har lært i kolonne 4.

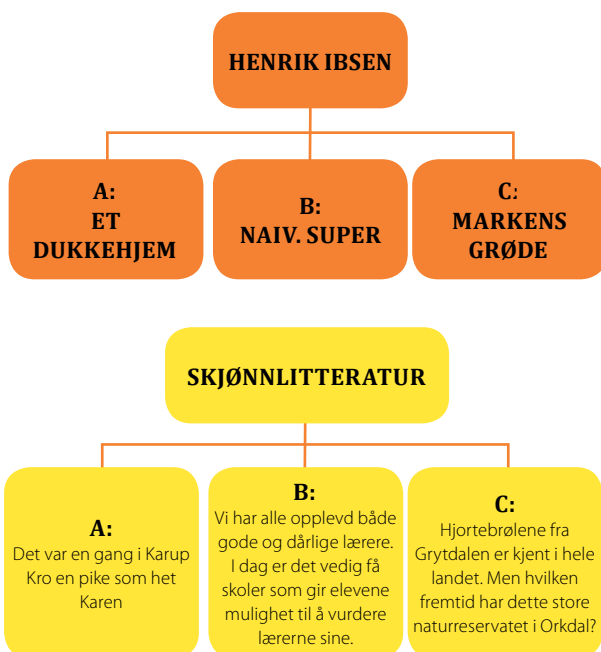
VØSL-skjemaet er et godt utgangspunkt for en skriveoppgave om temaet. Gjennom skjemaet har elevene fått ryddet opp i «gammel» kunnskap og utviklet ny. Ved å bruke skjemaet som en disposisjon, og da spesielt kolonne 1 og 4, kan elevene skrive en fagtekst om temaet.

Jeg vet ...	Jeg ønsker å lære ...	Slik vil jeg lære...	Jeg har lært ..

En av de viktigste faktorene som må være til stede for at læring skal skje, er at elevene klarer å knytte den nye kunnskapen sammen med kunnskap de har fra før. For å få til dette er det viktig å få fram bakgrunnskunnskapen, slik at de også er forberedt på aktiviteten som kommer. I denne fasen kan det også være naturlig å introdusere noen nye begrep. Variasjon av aktivitetene man bruker for å få fram bakgrunnskunnskapen vil i mange tilfeller virke motiverende på elevene.

Quiz i grupper

En quiz med svaralternativer for å få en introduksjon til nytt stoff. Lag spørsmål med tre svaralternativer der ett er riktig. Begynn med det generelle (bakgrunnskunnskap) og gå over i det mer spesifikke. Elevene sitter i grupper og svarer sammen. Hver gruppe får tre ark med A, B og C på og holder opp den bokstaven de mener representerer det riktige svaret.

Hvem skal ut?

En konkurranse for å få en introduksjon til nytt stoff. Kan også brukes som repetisjon. Oppgavene kan bli besvart muntlig eller skriftlig, alene eller i grupper.

- Finn tre personer/saker/ting som hører sammen.
- Finn en person/sak/ting som ikke hører sammen med disse.
- Finn bilder som representerer hver av dem.
- Oppgaven blir å finne ut hvem som skal ut og hvorfor.

HVEM SKAL UT?

Forfatteren Bjørnstjerne Bjørnson, forfatteren Knut Hamsun, forfatteren Henrik Ibsen eller forfatteren Sigrund Undset?

Svar: Alle unntatt Henrik Ibsen har fått Nobelprisen i litteratur, så Henrik Ibsen skal ut.

Fleip eller fakta / Ta sjansen!

En konkurranse som forbereder elevene på teksten/ begrepene som kommer. Kan enten utføres som en fysisk aktivitet eller med papir og blyant.

- Lag «fleip eller fakta»-utsagn fra teksten/temaet
- **Variant 1**, Fleip eller fakta: Elevene står ved pultene sine. Du leser opp et utsagn. Hvis det er fakta, blir elevene stående. Er det fleip, setter de seg ned på stolen.
- **Variant 2**, Ta sjansen!: Elevene får arket med utsagnene og skal «ta sjansen» på om utsagnene er fleip eller fakta.

Dere går ikke gjennom hva som er riktig, elevene må selv finne svarene i teksten etterpå og skrive ned de riktige påstandene.

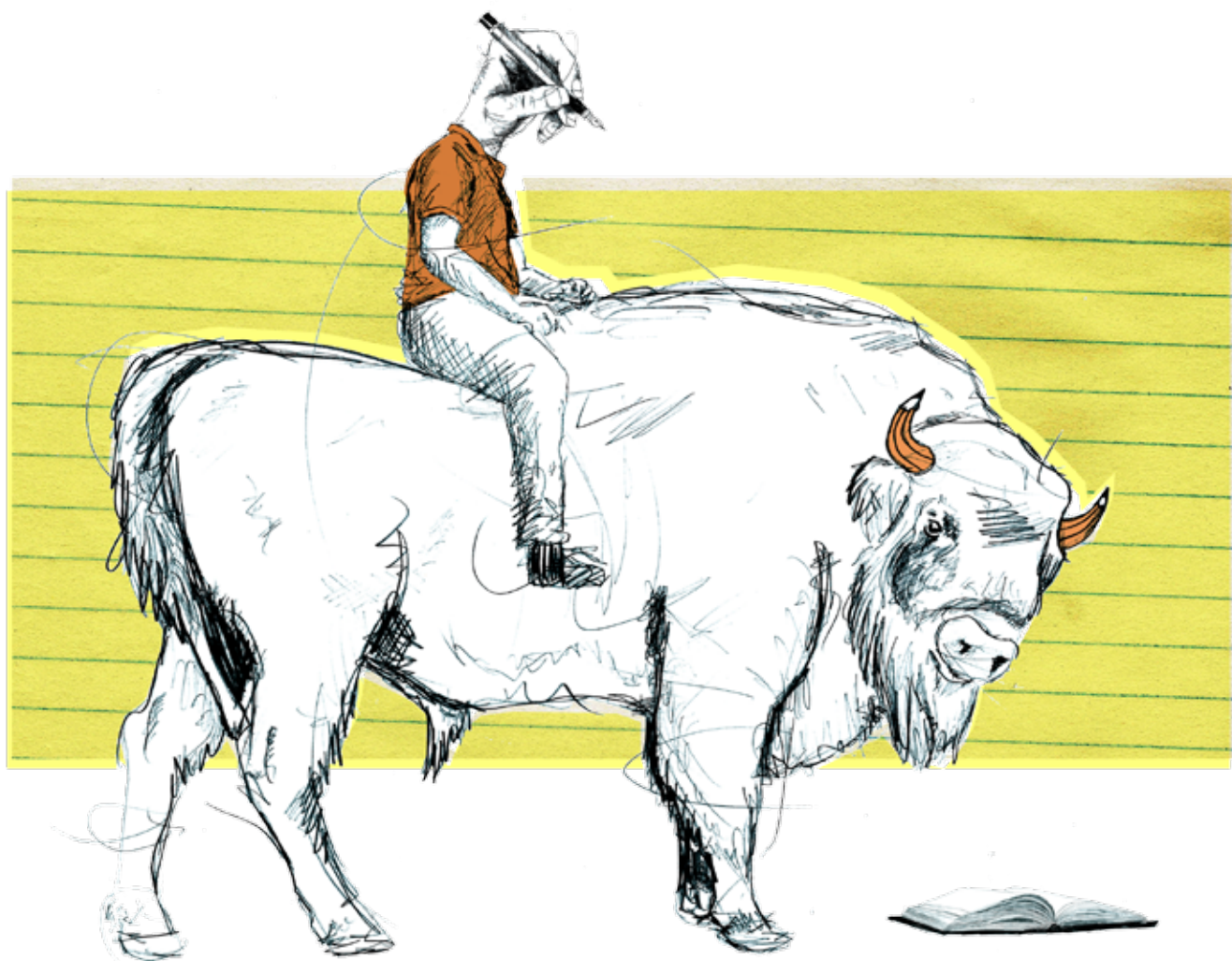
Påstand:	Fleip	Fakta
Hitler ble født i Berlin i 1889		
Hitlers mor fikk kreft og ble behandlet av en jødisk lege		
Hitler hadde åtte søsken		
Hitler prøvde å komme inn på kunstakademiet i Wien, men ble ikke antatt		
Hitler tjente til livets opphold som kunstmaler i en periode i ungdommen		
Hitler kom til makta i Tyskland i 1940		
Tyskland invaderte Polen 1. september 1939		
I løpet av krigen ble det drept seks millioner jøder		
Slaget ved Stalingrad ble en stor seier for Hitler		
Hitler led av Parkinsons sykdom		
Hitler ble forsøkt drept av sine egne i et attentat 20. juli 1944		
Hitler ble henrettet i rettsoppgjøret etter krigen		

Førlesingsloop

Dette er et spill med spørsmål- og svarkort. Elevene får forberedt seg på noen begrep og betydningen av disse før de går inn i selve teksten.

- Lag spørsmål og svar til temaet. Det er viktig at både spørsmål og svar er tydelige (gjenta spørsmålet i svaret).
- Skriv et spørsmål nederst på et kort, skriv svaret øverst på neste kort og det neste spørsmålet nederst på samme kortet osv. Svaret på det siste spørsmålet i loopen skriver du øverst på kortet med det første spørsmålet.
- Elevene fordeler kortene mellom seg. Gi beskjed hvis du vil at et spesielt spørsmål skal starte. Elevene legger ut kortene i rekkefølge ettersom de svarer. Har de gjort det riktig, vil alle kortene til slutt ligge på bordet, og de finner svaret til det siste spørsmålet på kortet med det første spørsmålet.
- Loopen kan lett endres til en etterlesings-/ repetisjonsloop ved å ta bort spørsmålsformuleringene i svarene (se understrekinger i eksempelet).
- Med litt øvelse kan elevene lage en slik loop selv.
- Begrepene fra loopen er et godt utgangspunkt for en skriveoppgave. Gjennom å kjenne definisjonene av ulike begrep, vil elevene kunne skrive en fagtekst om emnet.

<p>Svar: Alle kart er unøyaktige <u>fordi det er umulig å overføre den kuleformede jorda til et flatt kart.</u></p>	<p>Svar: Globusen er delt inn i breddesirkler og meridianer <u>fordi disse til sammen danner et gradnett som gjør at vi kan gi nøyaktig posisjon for alle punkter på jorda.</u></p>
<p>Spørsmål: Hvilken fasong har jordkloden?</p>	<p>Spørsmål: Hvordan ligger polpunktene i forhold til ekvator?</p>
<p>Svar: Jordkloden har samme fasong som en <u>kule.</u></p>	<p>Svar: Polpunktene ligger på <u>90°N og 90°S fra ekvator.</u></p>
<p>Spørsmål: Hva er en globus?</p>	<p>Spørsmål: Hva er 0-meridianen?</p>
<p>Svar: En globus er <u>en forminsket modell av jordoverflaten.</u></p>	<p>Svar: 0-meridianen er <u>den meridianen som går gjennom Greenwich-observatoriet i London.</u></p>
<p>Spørsmål: Hva er ekvator?</p>	<p>Spørsmål: Hvor mange grader østover og vestover kan vi dra?</p>
<p>Svar: Ekvator er <u>en tenkt ring som deler jordkloden i to halvkuler.</u></p>	<p>Svar: Vi kan dra <u>180 grader østover og 180 grader vestover (til sammen 360 grader).</u></p>
<p>Spørsmål: Hva heter de to halvkulene jorda er delt i?</p>	<p>Spørsmål: Hva viser målestokken på et kart?</p>
<p>Svar: De to halvkulene jorda er delt i heter <u>den nordlige og den sørlige halvkule.</u></p>	<p>Svar: Målestokken på et kart viser oss <u>forholdet mellom en avstand vi måler på kartet og den samme avstanden i virkeligheten.</u></p>
<p>Spørsmål: Hva er en breddesirkel?</p>	<p>Spørsmål: Hva betyr målestokken 1:50000?</p>
<p>Svar: Breddesirkler er <u>sirkler på globusen som ligger parallelt med ekvator.</u></p>	<p>Svar: Målestokken 1: 50000 betyr at <u>1 cm på kartet er 50000 cm (=500 m) i virkeligheten.</u></p>
<p>Spørsmål: Hva er en meridian?</p>	<p>Spørsmål: Et kart har målestokken 1:5000 og et annet kart har målestokken 1:100000. Hvilket kart viser det største området?</p>
<p>Svar: Meridianer er <u>sirkler på globusen som går fra nordpolen til sørpolen.</u></p>	<p>Svar: Kartet med målestokken <u>1:100000</u> viser det største området.</p>
<p>Spørsmål: Hvorfor har vi delt inn globusen i breddesirkler og meridianer?</p>	<p>Spørsmål: Hvorfor er alle kart unøyaktige?</p>

BISON-blikk

Denne aktiviteten er en huskeregel for å forberede seg på tekstens innhold før man begynner å lese. Leseren får et overblikk over teksten, får aktivert bakgrunnskunnskap og er «påkoblet» før selve leseaktiviteten begynner. Å lese en tekst med *BISON-blikk* innebærer at man ser på og snakker om:

- B** – bilder/illustrasjoner
- I** – ingress/innledning
- S** – slutt/sammendrag/siste avsnitt
- O** – overskrifter
- N** – NB-ord

Gjør dette sammen med elevene de første gangene, så kan elevene gjøre det i par eller grupper, før de etter hvert også kan gjøre det individuelt. Etter en runde med *BISON-blikk* kan elevene ha en tenkeskrivingsaktivitet der de skriver ned noe av det de har fått med seg. Etter de har lest selve teksten, bør de gå tilbake til tenkeskrivinga si og se om teksten handlet om det de trodde på forhånd.

Under skriving og lesing

Skrive for å finne fokus

Det er viktig å være aktiv i alle ledd av læringsprosessen. Gjennom bruk av ulike læringsstrategier også underveis i arbeidet med en tekst vil man i større grad kunne bearbeide den informasjonen man arbeider med. Læringsstrategiene fungerer også som struktureringsverktøy.

Les med fokus: Spørreord

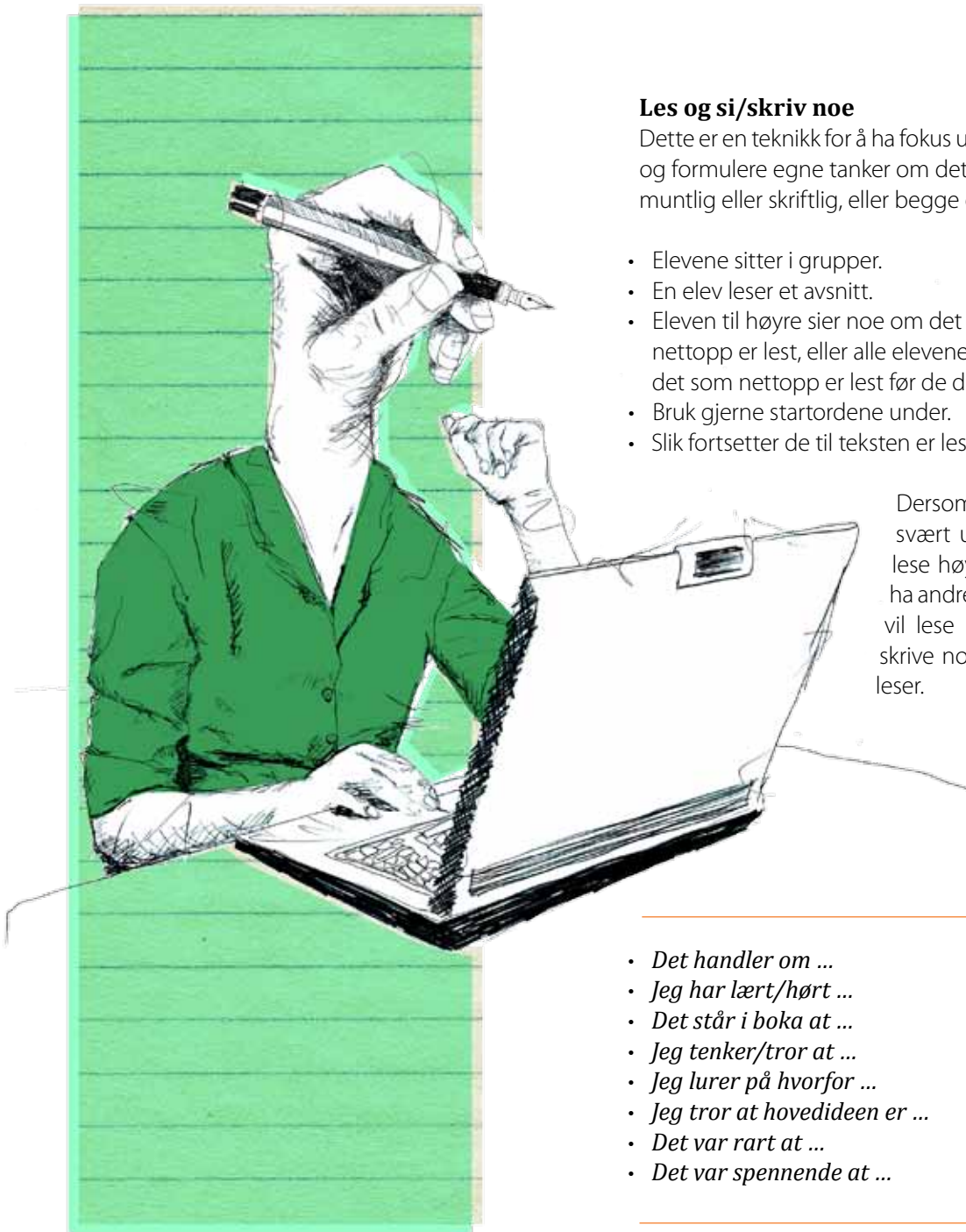
En leseteknikk for å holde fokus under leseaktiviteten og konsentrere seg om en ting.

- Elevene sitter i grupper.
- Hver elev får et kort med et spørreord og har da fått sin oppgave og sitt fokus for lesingen.
- Mens de leser, noterer de ned stikkord og/eller setninger som svar på sitt spørsmål.
- Når teksten er lest ferdig, forteller hver elev, med utgangspunkt i sitt spørreord, hva de har funnet ut. Elevene kan her velge å skrive ned det som blir fortalt, eller kun lytte.
- Elevene kan bruke informasjonen de har fått fra de forskjellige deltagerne på gruppa til å skape en fagtekst sammen eller individuelt. Spørreordene fungerer da som en sjekkliste på om de har med det viktigste. De kan også ha en tenkeskrivingsaktivitet som beskrevet tidligere i heftet.
- Bruk de ulike spørreordene til å differensiere. (Eks. *når* er enklere enn *hvorfor*).
- Lesesenteret (www.lesesenteret.no) har forslag på rollekort som kan brukes både til skjønnlitterære tekster og fagtekster.

Les med fokus: Ta sjansen!

Dette er en teknikk for å få fokus under leseaktiviteten. Elevene prøver å finne ut om svarene deres fra «Ta sjansen!» (se *Før lesing/skriving*, side 12) er riktige eller gale, og retter fleipeutsagnene før de skriver dem ned.

Hvem?	Hva?	Når?
Hvor?	Hvorfor?	Hvordan?

Les og si/skriv noe

Dette er en teknikk for å ha fokus under leseaktiviteten og formulere egne tanker om det som blir lest, enten muntlig eller skriftlig, eller begge deler.

- Elevene sitter i grupper.
- En elev leser et avsnitt.
- Eleven til høyre sier noe om det avsnittet som nettopp er lest, eller alle elevene skriver noe om det som nettopp er lest før de deler det i plenum.
- Bruk gjerne startordene under.
- Slik fortsetter de til teksten er lest.

Dersom noen elever er svært ubekvemme med å lese høyt for andre kan du ha andre regler. De som ikke vil lese kan uansett si eller skrive noe om det de andre leser.

-
- *Det handler om ...*
  - *Jeg har lært/hørt ...*
  - *Det står i boka at ...*
  - *Jeg tenker/tror at ...*
  - *Jeg lurer på hvorfor ...*
  - *Jeg tror at hovedideen er ...*
  - *Det var rart at ...*
  - *Det var spennende at ...*
-

Etter lesing og som utgangspunkt for skriving

Leke med fakta og rydde i tankene

De ulike læringsstrategiene skal gjøre elevene bedre rustet til å huske fagstoffet. Etter man har lest ferdig en tekst er det viktig å organisere og reorganisere kunnskapen man sitter med. For å forstå fagstoffet er det svært viktig å øve på fagbegrep. Begrepsforståelsen vil gjøre elevene bedre rustet til å forklare fagstoffet muntlig og skriftlig senere. Fysiske eller praktiske oppgaver med et element av konkurranse vil i mange tilfeller virke motiverende for elevene. Når de lager sitt eget materiell vil de være nødt til å øve seg på å forklare begrepene og øke sin egen forståelse.

Rødt kort / Straffekort

Et spill som egner seg til å øve faktakunnskap. Konkurranse skaper motivasjon og engasjement.

- Lag spørsmål/svar til et tema – skriv dette på samme side på et kort i papp. Man kan også bruke begrep med definisjoner, eller gloser med oversettelse osv.
- Samme antall spørsmålkort henges i hver sin ende av ei snor med et straffekort i midten.
- Før spillet settes i gang, avtales «straffen» (10 armhevinger, syng «Forelska i lærer'n» til læreren, løpe rundt skolen ...)
- Per leser opp det første spørsmålet på sin ende av snora. Hvis Kari svarer riktig, hopper Per inn til neste kort. Hvis Kari svarer feil, blir Per stående og skal stille det samme spørsmålet når det er hans tur igjen. Per og Kari stiller spørsmålene annenhver gang.
- Den som først tar i straffekortet, har ikke klart sine oppgaver og må utføre straffen.
- Gjennom øving på sentrale begrep og spørsmål fra temaet, vil elevene stå bedre rustet til å formulere seg i en skriveoppgave senere.
- Elevene kan med litt øvelse lage kortene selv.

Snorkort

En taktil oppgave som er godt egnet til begreps-innlæring.

- Klipp ut et stykke kartong og klipp like mange hakk på hver av langsiden.
- Skriv spørsmål/begrep på den venstre langsiden.
- Skriv svarene/forklaringene hulter til bulter på den høyre langsiden.
- Fest en hyssing i kartongen.
- Trekk tråden fra baksiden og inn i det øverste hakket på venstre side. Trekk tråden til svaret på den høyre siden. Trekk tråden til den andre hakket på venstre side osv.
- Husk at du tegner på fasiten på baksida etter du har gjort oppgaven riktig en gang.
- Hvis du har gjort oppgaven riktig, vil tråden dekke strekene du har tegnet opp som fasit.

Løp

En faglig postløype som er godt egnet til elever som trenger bevegelse.

- Lag spørsmål som du skriver på store ark.
- Avtal med elevene hvor postene skal henge. Skriv oversikten på tavla.
- Elevene sendes ut i løypa og går fra post til post for å svare på spørsmålene. Kan de ikke svaret, må de innom klasserommet for å slå opp svaret eller snakke med læreren.

Veggspill

En konkurranse som er godt egnet til stoff som kan deles inn i ulike kategorier.

- Kategoriene skrives på store ark som henges opp på veggen.
- Lag oppgaver der svaret alltid er en av kategoriene.
- En elev leser oppgavene.
- To eller flere elever har hver sin fluesmekker og forsøker å slå forttest mulig på riktig kategori.

Eksempel: Elevene skal lære seg forskjeller på den katolske, den ortodokse og den lutherske kirke. Skriv de tre begrepene på store ark, og lag utsagn som passer på kun en av kategoriene. Du kan også skrive utsagn som passer på to kategorier og la elevene bruke håndflatene eller to fluesmekkere til å slå med.

Stafett

En motiverende og aktiv lagkonkurranse.

- Lag oppgaver, gjerne oppgaver med tre svaralternativer, det er enklere for lærer å administrere.
- Deltagerne står på den ene enden av banen. Instruksjonsarkene ligger opp ned foran dem. Oppgavene (ett ark per gruppe) ligger på den andre enden av banen der læreren står.
- Deltageren trekker et instruksjonsark, løper over banen mens han utfører instruksjonen.
- Ser på første spørsmål. Bestemmer seg for om a, b eller c er rett. Går til lærer og sier «1a». Lærer nikker hvis det er rett og eleven setter en ring rundt 1a, løper tilbake og sender ut nestemann på laget. Hvis det er feil, skriver han ingenting og løper tilbake og sender ut nestemann, som også må svare på oppgave 1.
- Laget som har svart riktig på alle oppgavene først vinner.

Instruksjoner som kan stå på arkene kan være:

- *Snurr rundt ti ganger før du løper*
  - *Løp med høye kneløft og klapp hendene over hodet*
  - *Løp baklengs*
  - *Hink på ett bein*
  - *Hopp med samlede bein*
  - *Gå med museskritt*
-

Finn ordet

Et lagspill der elevene får øvd seg på å forklare begrep.

- Lag en tabell i word og skriv inn de nye fagbegrepene.
- Klipp fra hverandre lappene.
- Elevene bør jobbe med begrepene i forkant og skrive ned forklaringer/definisjoner.
- To og to elever spiller mot hverandre. Lag 1 begynner. Lag 2 setter stoppeklokka på ett minutt. Spiller A på lag 1 trekker en lapp og forklarer ordet på lappen, uten å si ordet. Spiller B på lag 1 gjetter. Når han har rett, trekker spiller A en ny lapp osv. Det er om å gjøre å klare så mange begrep som mulig i løpet av ett minutt. Etterpå er det lag 2 sin tur. Neste gang det er lag 1 sin tur, er det spiller B som forklarer og spiller A som gjetter.
- Understrek at forklaringene skal være faglige og relevante!

Eksempel på begrep:

Tema: Film		
Action	Anslag	Animasjon
Dreibok	Manus	Kronologi
Panorering	Rulletekst	Kryssklipping
Storyboard	Regissør	Dokumentar

Tema: Sakprosa		
Ingress	Påstand	Kilder
Avsnitt	Temasetning	Motargument
Sirkelkomposisjon	Argument	Kommentarsetning
Objektiv	Disposisjon	Relevant

Tema: 2. Verdenskrig		
Lynkrig	De allierte	Kamikazeangrep
Aksemakt	Konsentrasjonsleir	Ekspansjon
Invasjon	Holocaust	Getto
Okkupasjon	Kapitulasjon	Arisk

Øvebok/to-kolonnenotat

Dette er en notateteknikk der elevene får definert og formulert begrep, og kan teste seg selv eller andre etterpå.

- Brett et ark og klipp den ene delen til små luker.
- Skriv begrepet på forsiden av luken og forklaringen inni. I et to-kolonnenotat skriver du forklaringen ved siden av begrepet.
- Bruk begrepene og forklaringene som utgangspunkt for en fagtekst. Da får elevene også øvelse i hvordan de setter begrepene i sammenheng med hverandre.

Inn i ringen

En aktivitet der elevene må si noe om hva de har lært og lytte til de andre.

- Alle står i en ring. En etter en tar et skritt fram og sier noe som de har lært om temaet. Alle skal si noe, og det er lov å si det samme som noen andre.
- Lærer kan eventuelt skrive ned det som blir sagt, eller elevene kan skrive referat av øvelsen etterpå.

Strukturert tankekart

Det strukturerte tankekartet organiserer stoffet slik at elementer som hører sammen plasseres i samme boble eller boks. Dette skaper en ryddig og god oversikt over temaet og er dermed et godt utgangspunkt som disposisjon for en fagtekst. Hvis hver boble eller boks også blir nummerert etter når i teksten de skal komme, vil dette bli en oppskrift som blir enkel for elevene å følge, fordi de vet rekkefølgen på det de skal skrive om.

Disposisjon og skrivemaler

Etter at elevene har arbeidet med fagstoffet på ulikt vis, skal de ofte bearbeide kunnskapen videre i en fagtekst der de både skal vise fagkunnskap og evne til å reflektere og utforske videre. For å kunne skrive en god tekst er de fleste avhengig av en god disposisjon som setter rammer for skrivingen. Bearbeidelse og disponering av fagstoffet i flere omganger vil også gjøre at man fjerner seg fra originalkilden og heller formulerer seg mer med egne ord. Dette er viktig i forhold til å bruke kilder riktig, men det er også en forutsetning for å kunne bruke fagkunnskapen i egne refleksjoner. En del elever trenger støtte i forhold til hvordan de kan bygge opp teksten. Gjentatt modellering og støtte underveis i prosessen vil hjelpe disse elevene til å strukturere tekstene sine bedre.

Styrkenotat og spoletekst

Et styrkenotat fungerer på samme måte som et strukturert tankekart, men i styrkenotatet er de ulike nivåene satt opp i listeform i stedet for i en visuell utforming. Styrkenotatet er ei ordna liste der hovedideen er styrke 1, mens detaljene er styrke 2 og 3 osv. Det er ofte en smakssak om elevene ønsker å bruke det strukturerte tankekartet eller styrkenotatet, men elevene bør få opplæring i begge slik at de selv kan velge den læringsstrategien de foretrekker. Spoleteksten tar gjerne utgangspunkt i det strukturerte tankekartet eller styrkenotatet. Spoleteksten er et godt hjelpemiddel når elevene skal lære å skrive fagtekster eller argumenterende tekster, og fungerer som ei oppskrift eller en disposisjon for teksten. Tar man utgangspunkt i styrkenotatet vil spoleteksten bygges opp slik:

Innledning:

- styrke 1+2+2+2+2

Hoveddel:

- styrke 2+3+3+3
- styrke 2+3+3+3
- styrke 2+3+3+3

Avslutning:

- styrke 1+2+2+2

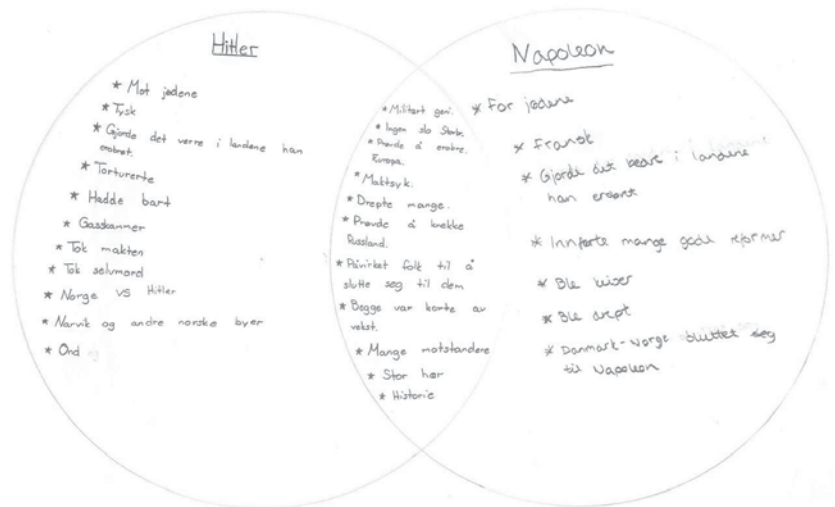
Når elevene behersker sjangeren, trenger de ikke lenger spoleteksten, men i en startfase av opplæringa kan spoleteksten fungere som en trygg ramme rundt skrivinga.

Venndiagram

En skriveaktivitet der elevene må kunne sammenligne to element/saker.

- Lag to sirkler som delvis overlapper hverandre.
- Elevene fyller ut sirklene med hva som er likt (der de overlapper) og ulikt (resten av de to sirklene).
- Venndiagrammet er et godt utgangspunkt for en argumenterende tekst der man kan drøfte de to elementene opp mot hverandre. Diagrammet kan fungere som en disposisjon ved at man først skriver om det som er unikt for hver av elementene og til slutt sammenligner, eller man kan gjøre det underveis.

Friformkart

En tegne-/notateteknikk der elevene får bearbeidet stoffet og trukket ut den viktigste informasjonen.

- Elevene tegner notater (strekmenner, symboler osv.) fra det de har lest.
- Tegningene trenger ikke være forståelige for utenstående, kun tegneren selv må forstå hva han mener.
- Med støtte i friformkartet skal de kunne gjentelle muntlig og skriftlig om det de har lest. Friformkartet fungerer da som en disposisjon.

Finn noen som ...

En aktivitet der elevene må forklare med egne ord og er fysisk aktive.

- Lag spørsmål om det elevene skal kunne etter å ha lest teksten.
- Elevene går rundt i klasserommet og spør hverandre. Når de har fått svar, må eleven som har forklart signere.
- Bruk arket som en skrivemal etterpå. Hver av rutene kan da bli avsnittet i en tekst, og den første kolonnen kan gjøres om til setningsstartere.

Finn noen som kan...	Bevis/Forklaring	Signatur
... si tre ting om Hitlers oppvekst og/eller familie	1. 2. 3.	
... forklare hva som ligger i Hitlers rasepolitikk og hvorfor denne politikken fikk store konsekvenser for jødene i Europa	Hva? Hvorfor?	
... si tre ting som kjennetegnet krigføringen mellom Tyskland og Storbritannia	1. 2. 3.	
... fortelle om slaget ved Stalingrad og hvorfor dette regnes som et stort nederlag for Hitler	Hva? Hvorfor?	
... fortelle om Hitlers siste dager og hvordan han døde	Hva skjedde? Hvorfor døde han?	

Boksskjema

En notateteknikk der elevene selv må formulere og skrive ned det de anser som viktigst fra hvert tema.

- Del et A3-ark i flere ruter/bokser. I midten skriver du ned hovedtemaet. I rutene rundt skriver du inn undertema.
- Elevene fyller ut skjemaet med stikkord, begrepsforklaringer, tegninger, figurer osv.
- Hvis man legger ned litt arbeid i skjemaet, er det fint å bruke til repetisjon og som utgangspunkt for skriveoppgaver. Hver rute i skjemaet kan da bli til et avsnitt i en tekst, og skjemaet fungerer som en disposisjon.

Sola og fusjon	Planeter, stjerner, satellitter	Galakser	Gravitasjon og ellipsebane
Fordypningsoppgaven din	UNIVERSET		Årstidene
	Big Bang og mørk energi	Flo og fjære	Måne- og solformørkelse

Etterord

Hva er det vi gjør når vi skriver?

Hva er hensikten med de ulike skriveoppgavene vi gir i skolen?

De siste tiårene med skriveforskning, der fokus i større grad har blitt rettet mot skriveprosessen enn selve sluttproduktet, har bidratt til større innsikt i hva vi faktisk gjør når vi skriver. Hvordan planlegger, formulerer og bearbeider vi tekstene våre? Er skriveprosessen lik for alle, eller bruker vi ulike skrivestrategier? Vi vil forsøke å oppsummere noe av kunnskapen vi har om hvordan vi ter oss når vi skriver. Dette er vital kunnskap for planlegging og tilrettelegging av opplæringen, og vi tror også det er viktig at denne kunnskapen blir elevenes kunnskap, slik at de i større grad kan overvåke sin egen skriveutvikling og læring.

Gode tekster blir sjelden skrevet rett ned, de er omarbeidet flere ganger. Dette er en viktig innsikt elevene bør få så tidlig som mulig i sitt skriveutviklingsløp, spesielt fordi det på mange måter strider mot hvordan mange elever tror man utvikler skriveferdigheter. Målet for skriveopplæringa er altså ikke at eleven skal kunne skrive ned en tekst som ikke trenger omarbeiding. Jo mer erfaren man blir som skriver, jo flere ganger reviderer man tekstene sine. Elevene trenger hjelp til å utvikle det vi med fagterminologi kaller revisjonskompetanse. For å utvikle revisjonskompetanse må det skapes en forståelse for at skriveprosessen består av ulike faser. Skriveprosessen innledes ofte med en planleggingsfase eller idéfase og ender forhåpentligvis med en ferdigstillingsfase. Mellom disse ytterpunktene veksles det mellom kreative faser (der man produserer tekst) og analytiske faser (der man leser gjennom og reviderer). Elevene trenger ulik støtte avhengig av om de er i idéfasen, revisjonsfasen eller ferdigstillingsfasen.

Mange av tipsene i dette heftet er forslag til undervisningsaktiviteter der elevene kan arbeide konkret med ulike deler av skriveprosessen. Tipsene er organisert etter en tredelt modell; det man gjør før, under og etter arbeidet med en tekst.

Som skrivere benytter vi ulike skrivestrategier. Noen skrivere er i stand til å utarbeide en disposisjon som de i grove trekk følger når de utformer teksten sin, mens andre skrivere ikke klarer å forestille seg hvordan teksten vil bli før de skriver den. Både planleggeren og kaosskriveren finnes i hver enkelt klasse, og mange elever vil befinne seg mellom disse ytterpunktene. I noen grad kan elevene øves opp i å planlegge tekstene sine, og elever som har utviklet et repertoar av skrivestrategier står bedre rustet til å variere strategiene til ulike skriveformål. Skrivestrategier varierer ikke bare fra person til person, men er også avhengig av hva man skal skrive, hvor mye tid man har, hvem som skal lese det – altså hvilken skrivesituasjon man er i.

Et annet viktig moment for skriveopplæringa som vi vil trekke fram her, er at alle som skriver opplever periodisk skriveblokkering. Skriveblokkering er normalt! Det er ikke bare noe «jeg sliter med» eller noe som bare rammer den uerfarne skriver. Tipsene i heftet kan være til hjelp for å arbeide med skrivingen underveis gjennom varierte og strukturerte oppgaver. På den måten vil elevene øve opp strategier, slik at de kan overvinne den handlingslammelsen vi alle kan føle i møtet med det store hvite arket som skal fylles med tekst.

I heftet har vi samlet en rekke tips til hvordan vi som lærere kan lage varierte og meningsfulle skriveoppgaver for elevene. For at en skrivesituasjon i skolen skal oppleves som meningsfull er det viktig at læreren har tenkt grundig gjennom oppgaven som elevene får: Hva er hensikten med oppgaven, og hvordan skal dette kommuniseres til elevene? Et didaktisk hjelpemiddel for å reflektere over ulike skrivesituasjoner i skolen er den såkalte skrivetrekanten. Den er utviklet av forskere i SKRIV-prosjektet (Smidt 2008, 2010), og den deler skrijving inn i tre aspekter – formål, innhold og form – og illustrerer sammenhengen mellom dem.

Skrivetrekanten er utviklet med autentiske skrivesituasjoner som forbilde, og når vi skriver utenfor skolen – altså ikke i opplæringsøyemed – så har skrijving alltid et formål. Vi skriver fordi vi har behov for å skrive, og ofte er dette kommunikative formål. Enten vi skriver et klagebrev på busstillbudet der vi bor, et referat etter et møte i foreldrerådet eller en tekstmelding til en venn, er dette tekster med et reelt kommunikativt innhold myntet på autentiske lesere. Mye av den skrijvinga vi driver med i skolen mangler denne autentiske, kommunikative hensikten. SKRIV-forskerne slår fast at tekstens formål har vært underkommunisert i skriveopplæringa. Dette handler om spørsmål som:

- Hvorfor skriver eleven denne teksten?
- Hva skal den brukes til?
- Hvem skal lese den?
- Hvordan skal den vurderes?

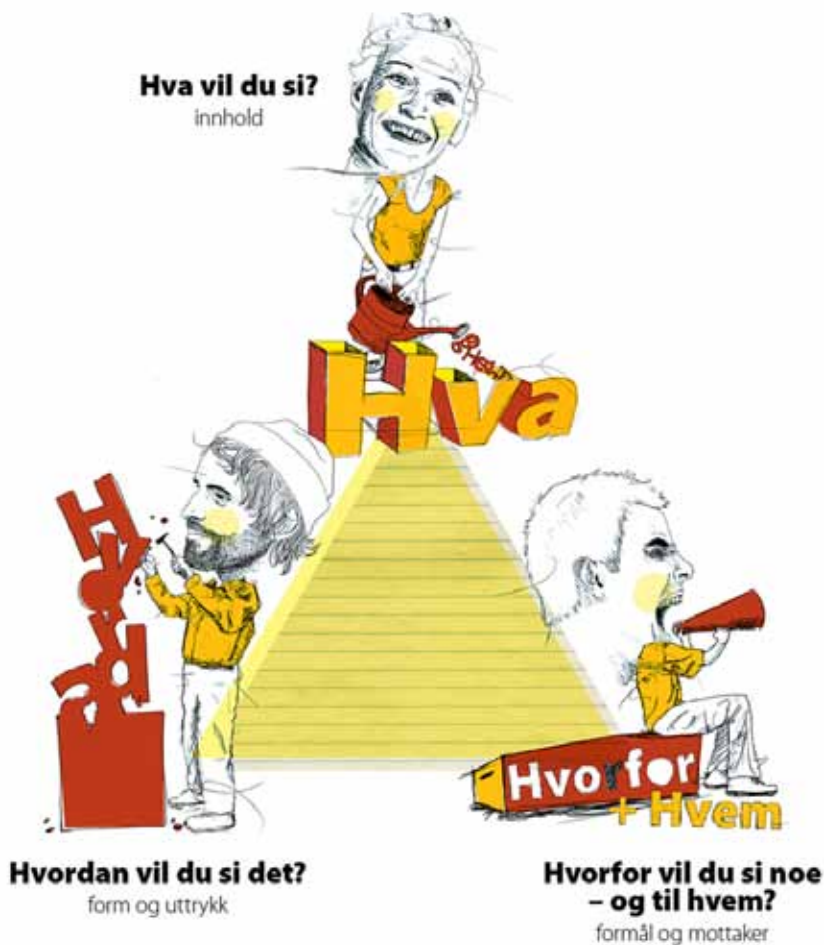
For de fleste tekster som skrives i skolen, vil læreren være mottaker, men i noen tilfeller kan det være hensiktsmessig å iscenesette skrivesituasjoner med andre mottakere. Det kan blant annet oppleves som lite meningsfylt å skrive om et tema læreren er ekspert på.

Da får læreren en dobbeltrolle, både som mottaker av tekstens innhold og som ekspert og vurderer av det samme innholdet. For å unngå dette, kan elevene få oppgaver som å:

- skrive brev til en spesiell person, firma eller offentlig instans (f.eks. et klagebrev når bussen ikke kommer)
- forklare et faglig tema for andre elever, gjerne til yngre elever som ikke har like mye kunnskap som skriveren
- skrive leserinnlegg til lokalavisa eller skoleavisa om noe som engasjerer elevene
- publisere innlegg til en gruppe som elevene følger på twitter, facebook eller andre sosiale medier
- publisere teksten i klasserommet for de andre elevene, enten muntlig eller skriftlig

Med slike oppgavevinklinger får teksten en autentisk mottaker og skrivehandlingen et tydelig definert formål. Dette kan bidra til å unngå såkalte tomgangstekster, det vil si tekster som ikke kommer av flekken, som kun møter én leser og som ender i skolesekken eller lærerens skuff. Elevene må også få kjennskap til hva som skal skje med sluttproduktet. Noen ganger skriver vi for å reflektere og få tankene ned på papiret, og ikke for at noen andre skal lese teksten vår. I slike skrivesituasjoner er det unaturlig for elevene å skrive til eksterne mottakere, og det må de vite når de starter skrijvingen sin.

Tekstens innhold har sammenheng med formålet med teksten, det vil si hvem som er mottaker av teksten, hvorfor eleven skriver teksten og hva den skal brukes til. For å skrive en god tekst, og for at skrijvinga skal oppleves som meningsfull, er det til stor hjelp at eleven får en tydelig og avgrensa oppgave. Elevene må også hjelpes til å få et relevant innhold gjennom

Skrivetrekanter

å aktivere tidligere kunnskap og tilegne seg ny, f.eks. gjennom ulike førskrivingsaktiviteter og hjelp til å lete i kilder.

Et eksempel på en oppgave som er tydelig avgrenset og som mange elever kan ha noe å si om, er hvis man etter et besøk i en dyrehage får følgende oppgave: «Argumenter for eller imot at dyr kan holdes i bur.» For at elevene skal ha noe å skrive om, er det viktig at man samtaler om de inntrykkene man fikk under besøket før elevene setter i gang med å skrive. Denne oppgaven er god fordi den er knyttet til en førskrivingsaktivitet: den er spesifikk, inviterer skriveren til å ta standpunkt, samtidig som det er et tema som

kan engasjere elevene. Et annet viktig moment er at dette er en oppgave som ikke har en entydig fasit som læreren besitter: det er ikke bare ett riktig svar, noe som gjør at læreren fungerer som en relevant mottaker av teksten. Til en slik oppgave kan man også definere andre autentiske mottakere som elevene kan henvende seg til, for eksempel kan elevene bli bedt om å skrive et brev der de argumenterer for sitt syn til dyrehagen, til dyrevernsaktivister eller til politikere. Denne typen argumenterende skrijving kan brukes på de fleste trinn.

Den tredje siden av trekanten, tekstens form, handler ikke om rigide sjangerkrav, men om å gi elevene

forbilder og mønstre for hvordan de skal skrive teksten sin. Elevene trenger kunnskap om ulike sjangre, både fortellende tekster og argumenterende tekster. Barn blir imidlertid tidlig kjent med ulike former for fortellinger, men vi kan ikke forvente at elever på barnetrinnet vet hvordan en argumenterende tekst ser ut. Elevene må derfor få hjelp til å se hva slags form en slik tekst kan ha. Noen har kanskje opplevd at et ensidig fokus på form og sjangerkrav kan være begrensende og hemme kreativiteten, så det er derfor viktig at man viser de ulike mulighetene som finnes innenfor de ulike formene for skrivning i stedet for å fokusere på begrensningene.

For å bli gode skrivere, er det viktig at man både leser mye og samtaler om tekster. Disse samtalerne bør fokusere både på innhold og på tekstens form. Bruk av eksempeltekster og modellering er god hjelp

for alle. Svake skrivere er mer avhengige av og følger ofte eksempeltekstene mer slavisk, mens mer erfarne skrivere i større grad er i stand til å løsrive seg fra mønstrene og være kreative. Tekstens form står i et samspill med tekstens formål og innhold.

I dette heftet er det samlet en rekke aktiviteter med lesing, muntlighet og skrivning som vil kunne bidra til variert undervisning som tar sikte på å utvikle elevenes helhetlige tekstkompetanse. Tipsene kan brukes som de er eller de kan tilpasses ulike fag og undervisningssituasjoner der det leses, snakkes og skrives. Utviklingen av elevenes helhetlige tekstkompetanse er noe av det viktigste vi driver med i skolen. Den brede, helhetlige tekstkompetansen er en tilgangskompetanse: ikke bare er det en forutsetning for all læring i skolen, det er også en forutsetning for deltakelse arbeidslivet og for deltakelse i samfunnet.

Trondheim, 20.10.2011

Trygve Kvithyl

Referanser

Bøker:

Birkenes og Østensen (2006):
Underveis. Geografi 8.
Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Blichfeldt, Heggem og Larsen (2006):
Kontekst 8–10 Basisbok.
Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Bunting og Lund (2006):
Mill – Mange Intelligenser – Læringsstiler – Læringsstrategier.
Oslo: PEDLEX Norsk Skoleinformasjon

Bunting og Knudsen (2011):
Blanke ark – en ny sjanse.
Kristiansand: Høyskoleforlaget

Dysthe og Hoel (2010):
Skrive for å lære. Skrivning i høyere utdanning.
Oslo: Abstrakt forlag

Hoel (2008):
Skriving ved universitet og høyskolar.
Oslo: Universitetsforlaget

Holm og Løkken (2007):
Zeppelin 6. Språkbok.
Oslo: H.Aschehoug & Co

Lorentzen og Smidt (2008) (red.):
Å skrive i alle fag.
Oslo: Universitetsforlaget

Santa og Engen (1996):
Lære å lære.
Stavanger: Stiftelsen dysleksiforskning

Skjøsberg (2006):
Underveis. Historie 8.
Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Smidt (2010) (red.):
Skriving i alle fag – innsyn og utspill.
Trondheim: Tapir.

Wold (2010):
Idébok for skapende skrivning.
Norsk kulturskoleråd.

Artikler:

Andreassen og Strømsø (2009):
«Lesestrategier i undervisningen»
i *Bedre skole 2-2009*. Fagpressen.

Bunting (2006):
«Læringsstrategier på ungdomstrinnet»
i Helgevold og Engen (red.) *Fagbok i bruk – Grunnleggende ferdigheter.*
Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning, Universitetet i Stavanger.

Helgevold (red) (2006):
«Å være i boka» i *Bok i bruk på femte til sjuende trinn.*
Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning, Universitetet i Stavanger

Hertzberg (2006): «Skrivekompetanse på tvers av fag». I Elstad og Turmo (red):
Læringsstrategier: søkelys på lærernes praksis. Universitetsforlaget, Oslo.

Skjelbred og Aamotsbakken (2008): «Lesing av fagtekster som grunnleggende ferdighet i fagene» i *Bedre skole 4-2008*. Fagpressen

Teigen (2009):
«Leseopplæring på ungdomstrinnet – alle faglæreres ansvar!» i *Bedre skole 3-2009*. Fagpressen

Nettsteder:

«Bisonblikk» på
www.skolenettet.no
(<http://skolenettet.no/Web/Veiledninger/Templates/Pages/Chapter.aspx?id=69194&epslanguage=NO>)
Observert 10.03.11

«Leseopplæring» på
www.lesesenteret.no
(<http://lesesenteret.uis.no/leseopplæring/>)
Observert 10.03.11

«Writing to Read: Evidence for how Writing can Improve Reading»
(<http://www.nwp.org/cs/public/print/resource/3150>)
Observert 09.10.11

«Blanke ark» (sesong 1, sendt høsten 2009) på <http://webtv.tvnorge.no>
(<http://webtv.tvnorge.no/main.aspx?level=blankeark>)
En del av tipsene er hentet fra kurs som ble gjennomført i forbindelse med denne TV-serien.

Skrivesenteret ønsker å takke Ragnhild Gunleiksrud Ystgård, lærer ved Vikhammer ungdomsskole, for tips og gode ideer.

I SKRIVENDE STUND:

*Hvordan overvinne skrivesperra?
Hvordan forstå, lære og bruke fagbegreper?
Hvordan tenke med papir og blyant?
Hvordan leke fram skrivelyst og skriveglede?
Motivere – og gi skrivemot?*

*Tipsene i dette heftet ble samlet og brukt på
Ny GIV-kursene i 2011–2013. De virker! Og de kan
brukes helt uavhengig av kurs. I alle skrivende
stunder:*

SKRIVE – LÆRE – DELTA

Skriventeret

Nasjonalt senter for skriveopplæring og skriveforskning
Høgskolen i Sør-Trøndelag
7004 Trondheim
www.skrivesenteret.no

ISBN 978-82-93194-00-2 (trykt)

ISBN 978-82-93194-01-9 (pdf)